

SAUDIYA ARABISTONI TASHQI SAVDO TAHLILI

O'qituvchi: Arabov Nurali Uralovich

Muallif : Uralova Nilufar Nurali qizi

Guruh : 201-guruh

Kontakt: uralovanilufar34@gmail.com

Tel : 97-907-70-60

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti

Mavzuni dolzarbligi: XXI asrga kelib mamlakatlarning tashqi savdosi va siyosatini tahlil qilish - jahon iqtisodiyotini tushunish, turli xil imkoniyatlar va tahdidlarni aniqlash, siyosat ishlab chiqishda axborot yig'ish, shaffoflikni rag'batlantirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Shuningdek, u tashqi savdoga bee'tibor bo'lmagan transmilliy korxonalar, hukumatlar, tadqiqotchilar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun qimmatli vositadir. Saudiya Arabistoni qirolligi nafaqat Yaqin Sharq va Shimoliy Afrika (MENA) mintaqasida balki global davrada asosiy iqtisodiy o'yinchi hisoblanadi buning **zamidra** Saudiya Arabistoni katta iqtisodiy o'zgarishlarni amalga oshirib neft va gaz eksportiga qaramlikdan voz kechgan holda, iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishga intilmoqda. Bundan tashqari Saudiya Arabistoni o'z iqtisodiyotini xorijiy sarmoyalar va savdo munosabatlariga ochiqroq munosabatda bo'lishga intilyapti.

Kalit so'zlar: Saudia Arabistoni, tashqi savdo, import , eksport, JST, xizmatlar, neft , gaz

1. Tadqiqot maqsadi va vazifalari

1. **Saudia Arabistoni qirolligining hozirgi kundagi iqtisodiy holati tahlili:** Saudiya Arabistonining so'nggi o'n yillikdagi tashqi savdosidagi tendentsiyalarni, jumladan eksport va import tarkibini, asosiy savdo hamkorlarini va jahon iqtisodiy o'zgarishlarining uning savdo ko'rsatkichlariga ta'sirini o'rganish

2. **Mazkur davlatning tashqi savdo rivojlanish tendensiyalari tahlili:** Saudiya Arabistonining tashqi savdo siyosatini, jumladan uning birlamchi maqsadlari, vazifalari va asosiy vositalarini baholash.

3. **Mamlakat iqtisodiyotiga tasir qiluvchi omillar:** Saudiya Arabistoni tashqi savdosiga bevosita va bilvosita ta'sir qiluvchi texnologik, ekologik va siyosiy omillarni aniqlash va ularning potensial tasirlarini o'rganish

4. **Tashqi savdoda yuzaga keluvchi muammolarni baholash:** Saudiya Arabistonining kelgusi yillarda tashqi savdo rivojlanishi oldida turgan potensial muammolar va tahdidlar, shuningdek olib boriladigan savdo siyosati orqali kelib chiqadigan imkoniyatlar bahosi

5. **Xalqaro iqtisodiy aloqalar tasiri tahlili:** Mamlakatning xalqaro integratsion jarayonlaridagi ishtiroki va uni tashqi va ichki iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qilish

6. **Tashqi iqtisodiy o'sish:** Saudiya Arabistoni qirolligining tashqi savdo siyosatiga tasir etuvchi omillar tahlili (investitsiya, savdo) va mamlakatning oxirgi o'n yillikdagi o'sish tendensiyalari aniqlash.

7. **Xulosalar:** Saudiya Arabistoni tashqi savdosini yanada raqobatbardosh qilish va yetarlicha rivojlantirish bo'yicha xulosalar chiqarib tavsiyalar ishlab chiqish.

2. Metodologiya

Ushbu tadqiqot loyihasida sifat(qualitative) va miqdoriy(quantative) metodologik yondashuvlardan foydalaniladi. Sifatli tahlil tegishli adabiyotlarni, jumladan, hukumat hisobotlari, ilmiy maqolalar va yangiliklar maqolalarini ko'rib chiqishga va keltirilgan rasmiy veb-saytlar ma'lumotlariga asoslanadi. Miqdoriy tahlil esa o'z navbatida Jahon Savdo Tashkiloti (JST), Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVF) va boshqa xalqaro tashkilotlar ma'lumotlaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Saudiya arabistoni qirolligi iqtisodiyotining umumiy tavsifi

Saudiya Arabistoni aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yuqori daromadga asoslanib, Jahon banki tomonidan **rivojlangan davlatlar** qatoriga kiradi. Biroq, Jahon Savdo Tashkiloti (JST) kabi ba'zi boshqa tashkilotlar hali ham Saudiya Arabistonini rivojlanayotgan davlat deb hisoblaydi. Shu o'rinda:

- Iqtisodiyot: Yuqori daromadli mamlakat
- Valyuta: Saudiya riyali (SAR)
- YaIM: 937,3 milliard dollar (2023)
- Aholi jon boshiga YaIM: 27 400 dollar (2023)
- Asosiy tarmoqlar: neft va gaz, neft-kimyoy, qurilish, ishlab chiqarish, **turizm**
- Asosiy savdo hamkorlari: Xitoy, Hindiston, AQSH, Yaponiya, Janubiy Koreya
- Ishsizlik darajasi: 6,1% (2023)
- Inflyatsiya darajasi: 2,3% (2023) [manba]

Xalqaro reytinglar:

- World Bank's Ease of Doing Business: 62/196
- Global Competitiveness Index (World Economic Forum) 36/141
- Global Innovation Index (WIPO) 62/131
- Corruption Perceptions Index (Transparency International) 52/180 [manba]

Saudiya hukumati so‘nggi yillarda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish ustida ishlamoqda, shunga qaramasdan neft va gaz sektori hali ham YaIMning salmoqli qismini tashkil etadi. Bundan tashqari bir nechta boshqa muhim tarmoqlar ham jumladan neft-kimyo, qurilish, ishlab chiqarish va turizm hozirgi kunda iqtisodiyotning asosiy qismi hisoblanadi.

Hozirgi kunda Saudiya riyali 1 dollar uchun 3,75 SAR kursida AQSh dollariga bog‘langan. Bir nechta sifatlar Saudiya iqtisodi uchun ahamiyat kasb etishi bilan ajralib turadi

- Birinchidan Saudiya iqtisodiyoti juda ochiq, tashqi savdoning YaIMga nisbati 60% dan ortiq.
- Saudiya hukumati iqtisodiyotda katta rol o‘ynaydi, mamlakatning neft va gaz resurslari va boshqa muhim sanoat tarmoqlarining muhim hukumat nazorati ostida
- Saudiya iqtisodi neft narxining o‘zgarishiga yuqori bog‘liqligicha qolmoqda.
- Saudiya hukumati iqtisodiyotni turizm, ishlab chiqarish va logistika kabi boshqa sohalarga diversifikatsiya qilish orqali neft va gazga qaramligini kamaytirish ustida muhim ishlar olib bormoqda chunki neft va gaz cheksiz degan fikr noo‘rin.
- Saudiya hukumati, shuningdek, malakali ishchi kuchini rivojlantirish uchun ta‘lim va o‘qitishga sarmoya kiritmoqda.

II. Tashqi savdo rivojlanish tendensiyalari

Saudiya Arabistonining tashqi savdosi so‘nggi yillarda sezilarli o‘zgarishlarga duch keldi. Mamlakat neft eksportiga bo‘lgan an‘anaviy bog‘liqlikdan voz kechib, ko‘proq diversifikatsiyalangan iqtisodiyotga o‘tishga harakat qilyapti. Bu siljish Saudiya Arabistoni tashqi savdosi tarkibida, shuningdek, savdo hamkorlarida o‘z aksini topdi. Neft eksporti an‘anaviy ravishda Saudiya Arabistoni tashqi daromadlarining asosiy qismini tashkil qilib kelgan. Biroq oxirgi yillarda neftning umumiy eksport hajmidagi ulushi pasayib bormoqda. 2010 yilda Saudiya Arabistoni eksportining 90% neft hissasiga to‘g‘ri kelgan. 2021 yilga kelib bu ulush 75% gacha kamaydi.

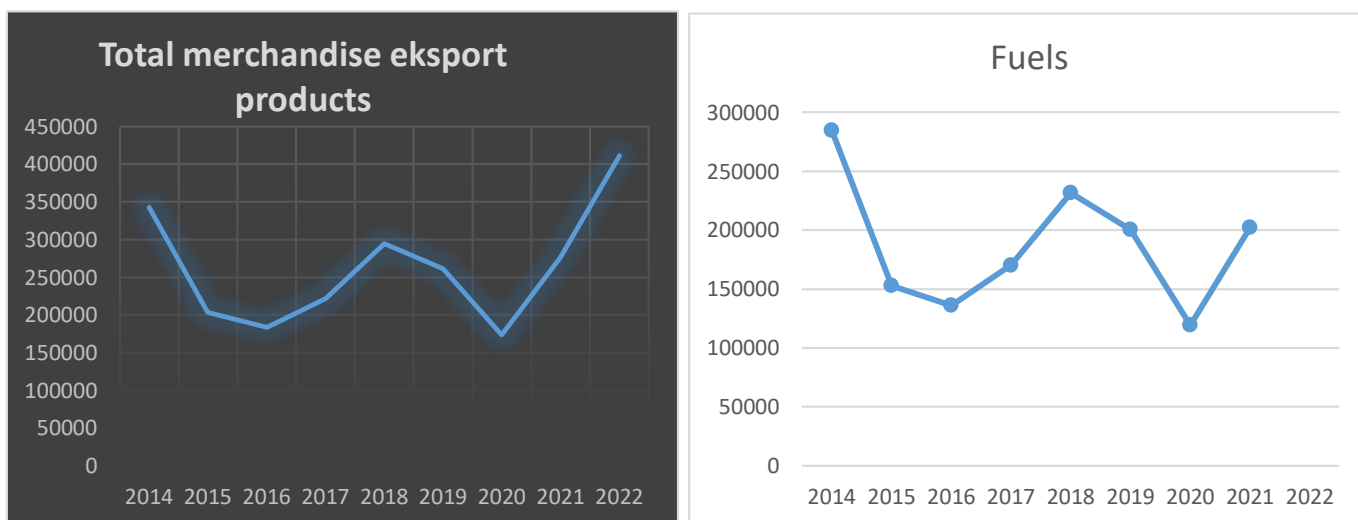
Neft eksporti ulushining kamayishi neft bo‘lmagan tovarlar eksporti ulushining ortishi hisobiga qoplandi. Neft bo‘lmagan tovarlar eksporti 2010 yildagi jami eksportning 10 foizidan 2021 yilda 25 foizgacha o‘sdı. Saudiya Arabistonidan asosiy neft bo‘lmagan tovarlar eksportiga kimyo, neft-kimyo, plastmassa va metallar kiradi. Mamlakatda turizm va sog‘liqni saqlash kabi yangi eksport tarmoqlari ham rivojlanmoqda.

Import tomonida Saudiya Arabistoni turli xil tovarlar, jumladan, mashinalar, uskunalar, transport vositalari, oziq-ovqat va iste‘mol tovarlarini import qiladi. So‘nggi

yillarda jami importda mashina va asbob-uskunalarning ulushi ortib bormoqda, bu esa mamlakatning infratuzilma va ishlab chiqarish tarmoqlariga yo‘naltirilgan investitsiyalarini aks ettiradi. [manba]

1. Tovarlar eksporti

1- jadvaldan ko‘rinib turibdiki, so‘ngi 10 yillikdagi Saudiya Arabistoni qirolligining tovarlar eksporti tarkibida asosan katta qismi neft va yoqilgi mahsulotlari hisoblanadi va undan keyingi o‘rinlarda manufaktura va kimyo mahsulotlari o‘rin olgan. Grafikdan ko‘rishimiz mumkinki 2015-2016 yillardagi yoqilg‘i va neftning global bozordagi narxini tushishi Saudiya Arabistoni eksportiga ham yetarlicha ta‘sir o‘tkazgan va umumiy eksport hajmining tushishiga olib kelgan va bundan tashqari qirollikning neftga bog‘liqlikni kamaytirishga qaratilgan eksport siyosati va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga urinishi ham eksport tarkibidagi neft va neft mahsulotlarining ulushi kamayishiga sabab bo‘lgan. Shunga qaramasdan mamlakatning umumiy eksport hajmi o‘tgan 10 yil davomida sezilarli o‘sgan. 2018-2020 orasidagi tushish esa bevosita pandemiya davri bilan bog‘liq hisoblanadi. Bu davrda nafaqat Saudiya balki butun dunyo mamlakatlari eksporti va importida tushishlar kuzatilgan va 2020 yildan boshlab yana o‘shishda davom etgan. Pastdagi grafiklar ham mamlakat eksporti neft va qazilma mahsulotlari bilan chambarchas bog‘liqligini ko‘rsatadi.

1-grafik (1- jadval ma'lumotlariga asosan, **ilovalarga qarang**) [manba]

2. Tovarlar importi

Tovarlar importiga to‘xtaladigan bo‘lsak Saudiya Arabistonining importi 2012-yildagi 322,2 milliard dollardan 2022-yilda 352,8 milliard dollargacha oshib, yillik o‘shish sur‘ati (CAGR) 1,1 foizni tashkil etadi.

2022 yilda Saudiya Arabistonining eng ko‘p import qilgan tovarlar 10 ligi keltirilgan :

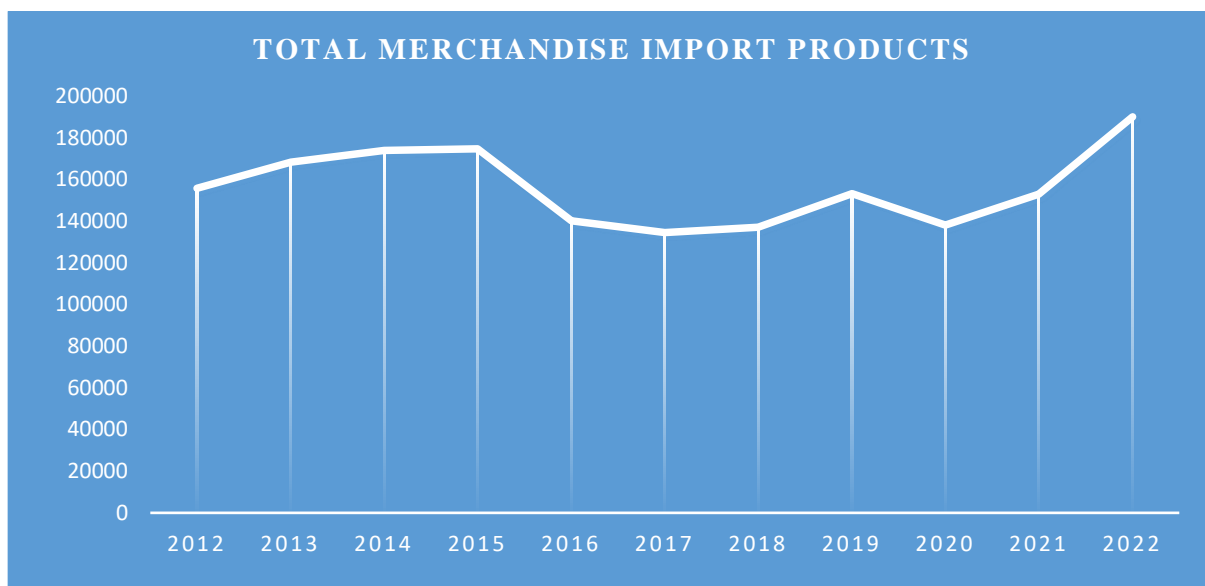
- Mashina va elektr jihozlari: 57,8 mlrd
- Transport uskunalari: 39,9 mlrd
- Kimyoviy moddalar: 28,6 milliard dollar
- Oziq-ovqat va tirik hayvonlar: 27,7 milliard dollar
- Mineral yoqilg'i, moylash materiallari va tegishli materiallar: 23,6 mlrd
- Metall va metall buyumlari: 17,9 mlrd
- Plastmassa va kauchuk: 15,5 milliard dollar
- To'qimachilik va to'qimachilik buyumlari: 14,7 mlrd
- Qog'oz va karton: 11,1 milliard dollar
- Boshqa ishlab chiqarilgan mahsulotlar: 10,8 mlrd

Saudiya Arabistoni importidagi asosiy tendentsiyalar:

Mashina va elektr jihozlarning umumiy importdagi ulushi 2012-yildagi 17,5 foizdan 2022-yilda 16,6 foizgacha oshdi. Bu mamlakatda infratuzilma va sanoatni rivojlantirishga investitsiyalar hajmi oshib borayotganidan dalolatdir.

Importning umumiy hajmida transport texnikasining ulushi 2012 yildagi 11,2 foizdan 2022 yilda 13,7 foizgacha oshdi. Bu mamlakat aholisi va iqtisodiyotining o'sib borayotganidan dalolat beradi, bu esa avtomobillar va boshqa transport xizmatlariga talabning oshishiga olib keldi. Kimyoviy moddalarning umumiy importdagi ulushi nisbatan barqaror bo'lib, taxminan 9% ni tashkil etdi. Bu mamlakatning neft-kimyo eksportiga bo'lgan ishonchini ko'rsatadi. Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlarning umumiy importdagi ulushi 2012-yildagi 10,3 foizdan 2022-yilda 8,4 foizgacha qisqardi. Bu mamlakatda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishning o'sib borayotganidan dalolat bersa, Mineral yoqilg'i, moylash materiallari va tegishli materiallarning umumiy importdagi ulushi 2012 yildagi 29,3 foizdan 2022 yilda 22,6 foizgacha kamaydi. Bu mamlakat iqtisodiyotini neft eksportidan diversifikatsiya qilish borasidagi sa'y-harakatlarini o'zida aks ettiradi.

Umuman olganda, Saudiya Arabistonining importi so'nggi yillarda sekin o'sdi, ammo import tarkibi ko'proq kapital talab qiladigan tovarlar va xizmatlarga o'tdi. Bu mamlakat iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, yangi sanoat tarmoqlarini rivojlantirish borasidagi sa'y-harakatlarini aks ettiradi.

2-grafik (2-jadval ma'lumotlariga asosan)

2- grafikdan ham malumki, 2014 yildan keyingi neft narxining tushishi hamda mamlakatda e-commerce rivojlanishi bundan tashqari proteksionizm kuchayishi mamlakat importida ham o'zining salbiy oqibatini keltirib chiqardi va hajmini kamayishiga olib keldi va shu o'rinda pandemiya ham importni birmuncha pasayishiga olib kelgan. [manba]

3. Xizmatlar eksporti

Saudiya Arabistonidagi xizmatlar eksporti 2012-yildagi 53,8 milliard dollardan 2022-yilda 83,8 milliard dollargacha o'sdi, bu yillik yillik o'sish sur'ati (CAGR) 4,5 foizni tashkil etadi. Saudiya Arabistonida xizmatlar eksporti bo'yicha yetakchi uchta sektor quyidagilardir:

- 1) Sayohat va turizm
- 2) Biznes xizmatlari
- 3) Transport

Ushbu uchta sektor 2022 yilda jami xizmatlar eksportining 70% dan ortig'ini tashkil etdi.

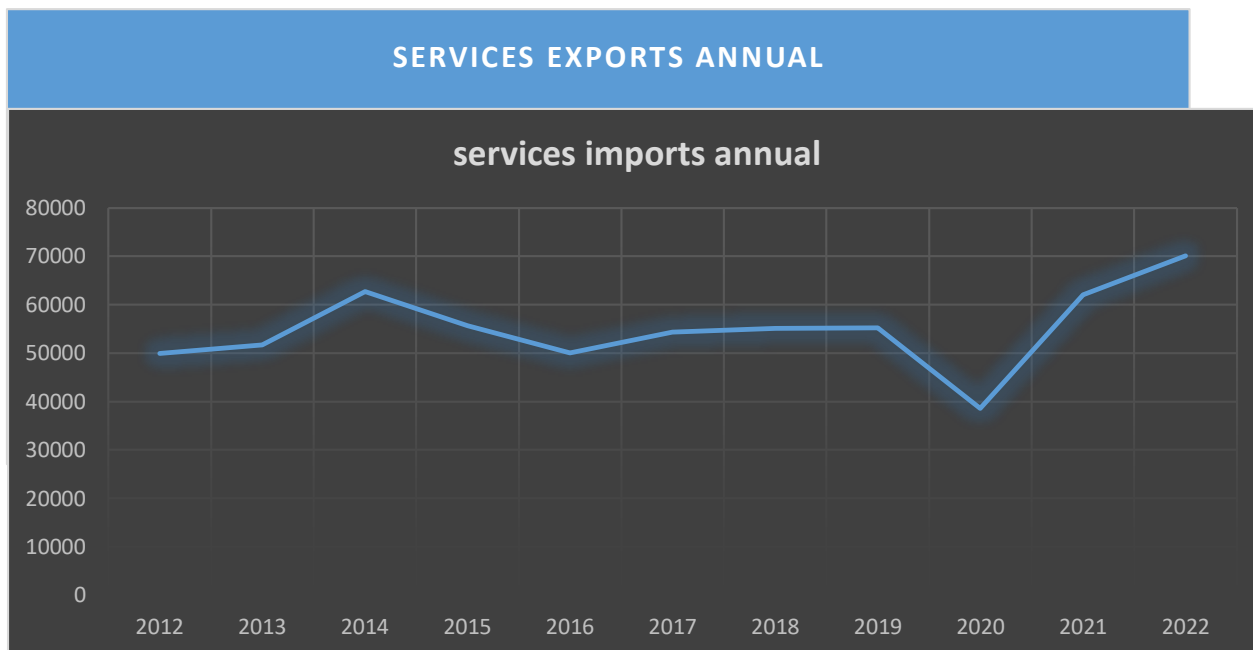
Neft va gazga bog'liqlik: Saudiya Arabistonining ko'plab xizmatlar eksporti to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita neft va gaz sektori bilan bog'liq. Misol uchun, sayohat va turizm asosan Makka va Madinaga diniy turizm bilan bog'liq bo'lib, biznes xizmatlari ko'pincha neft va gaz kompaniyalariga taqdim etiladi.

Neftga bogliq bo'lmagan xizmatlarining ahamiyati ortib bormoqda: Saudiya hukumati neft eksportidan uzoqda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish ustida ishlamoqda. Bu sog'liqni saqlash, ta'lim va moliyaviy xizmatlar kabi noneft xizmat ko'rsatish sohaslariga e'tibor kuchayishiga olib keldi.

Hukumat qo'llab-quvvatlashi: Saudiya hukumati 2020-yilgacha Milliy transformatsiya dasturi va Saudiya Vision 2030 kabi tashabbuslar orqali xizmat ko'rsatish sohasini sezilarli darajada qo'llab-quvvatlamogda. Ushbu tashabbuslar

biznes muhitini yaxshilash, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va yangi xizmat ko‘rsatish sohalarini rivojlantirishga qaratilgan.

Xizmatlar eksporti so‘ngi 10 yilda 2019-yilgacha o‘sib borgan va shu yilda pandemiya hodisasi tufayli keyingi 2 yilda tushgan va hozirgacha o‘shishda davom etmoqda. Sayohat xizmatlari ulushi eng yuqori hisoblanadi.

3- grafik (3 jadval ma'lumotlariga asosan) [manba]

Xizmatlar importi

Saudiya Arabistonida xizmatlar importi 2012-yildagi 34,2 milliard AQSh dollaridan 2022-yilda 45,7 milliard AQSh dollariga ko‘tarildi, bu yillik o‘shish sur‘ati (CAGR) 3,1 foizni tashkil etadi. Saudiya Arabistonidagi xizmatlar importining eng yaxshi uchta sektori:

1) Biznes xizmatlari 2) Transport 3) Sayohat va turizm

Ushbu uchta sektor 2022 yilda jami xizmatlar importining 60% dan ortig‘ini tashkil etdi.

Saudiya Arabistonida xizmatlar importining asosiy xususiyatlari:

Xorijiy tajribaga tayanish: Saudiya Arabistoni sog‘liqni saqlash, ta‘lim va muhandislik kabi bir qator xizmat ko‘rsatish sohalarida ko‘p jihatdan xorijiy tajribaga tayanadi. Bu ushbu sohalarda malakali Saudiya fuqarolarining etishmasligi bilan bog‘liq.

Noneft xizmatlariga talab ortib bormoqda: Saudiya iqtisodiyoti neftdan uzoqlashar ekan, turizm, moliyaviy xizmatlar va logistika kabi noneft xizmatlariga talab ortib bormoqda. Bu kelgusi yillarda xizmatlar importining yanada o‘shishiga olib kelishi kutilmoqda.

Xizmatlar importi hajm jihatdan eksportdan kamroq. Sayohat xizmatlar importi joriy import hajmining ko'p ulushiga to'g'ri keladi chunki bilamizki Saudiya musulmon sayohatchilarning birlamchi manzilidir.

4-grafik (4- jadval malumotlariga asosan) [manba]

Savdo hamkorlari

Xitoy oxirgi yillarda Saudiya Arabistonining eng yirik savdo sherigiga aylandi. 2021 yilda Saudiya Arabistoni umumiy savdosining 15 foizi Xitoy hissasiga to'g'ri keldi. Qo'shma Shtatlar Saudiya Arabistonining ikkinchi yirik savdo sherigi bo'lib, umumiy savdoning 10% ni tashkil qiladi. Boshqa muhim savdo sheriklari qatoriga Hindiston, Yaponiya va Janubiy Koreya kiradi. Ushbu besh davlat Saudiya Arabistonining 2021 yildagi umumiy savdosining 40% dan ortig'ini tashkil etdi.

Saudiya Arabistoni ham Rossiya va Turkiya kabi boshqa davlatlar bilan savdo aloqalarini kengaytirib bormoqda. Bu mamlakatning savdo hamkorlarini diversifikatsiya qilish va AQShga qaramligini kamaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlarining bir qismidir. Yuqorida qayd etilgan tendentsiyalardan tashqari Saudiya Arabistoni tashqi savdosida yana bir qancha muhim o'zgarishlar mavjud.

Mamlakat savdoni rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalardan tobora ko'proq foydalanmoqda. Masalan, Saudiya Arabistoni milliy elektron tijorat platformasi va biznesni butun dunyo bo'ylab potentsial xaridor va yetkazib beruvchilar bilan bog'laydigan savdo portalini ishga tushirdi. Saudiya Arabistoni ham savdo logistika infratuzilmasiga sarmoya kiritmoqda. Masalan, mamlakatda yangi portlar va aeroportlar qurilmoqda, avtomobil va temir yo'l tarmoqlari yangilanmoqda.

Saudiya Arabistoni biznes muhitini yaxshilash ustida ham ishlamoqda. Masalan, mamlakat xorijiy investorlar uchun Saudiya Arabistonida biznes ochish va faoliyat yuritishini yildan yilga osonlashtirib ko'plab himoya choralari ko'rib kelyapti. Bu ishlanmalar Saudiya Arabistonini savdo va sarmoya uchun yanada jozibador joyga aylantirishga yordam beradi. Bu kelgusi yillarda mamlakatning tashqi savdo ko'rsatkichlarini oshirishi kutilmoqda

4. Xulosa

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib xulosa qilishimiz mumkinki, Saudiya Arabistoni tashqi savdosi ma'lum davrlardagi tushishiga qaramasdan umumiy jihatdan salmoqli ravishda o'sgan. Saudiya hukumati neft eksportidan iqtisodni diversifikatsiya qilishga intilyapti va bu kelgusi yillarda tashqi savdoning yanada o'sishiga olib kelishi mumkin. Saudiya Arabistonining import va eksporti so'nggi yillarda sezilarli darajada o'sdi. 2022-yilda Saudiya Arabistonining importi 352,8 milliard dollarni, eksporti esa 436,1 milliard dollarni tashkil etdi, buning natijasida 83,3 milliard dollarlik savdo balansi ijobiy saldogga erishildi. Bundan tashqari Saudiya Arabistoni sog'liqni saqlash, ta'lim va muhandislik kabi bir qator xizmat ko'rsatish sohalarida ko'p jihatdan xorijiy

tajribaga tayanadi. Bu xizmatlar importiga sezilarli ravishda talabni oshishiga olib keladi.

III. Saudiya Arabistoni qirolligining tashqi savdo siyosati

Tarixga nazar:

Pre-Modern Era: 1930-yillarda neft kashf etilishidan oldin Saudiya Arabistoni savdosi asosan xurmo, don va hunarmandchilik kabi an'anaviy tovarlarga qaratilgan edi. Savdo Qizil dengiz va Arab ko'rfazi bo'ylab tashkil etilgan karvon yo'llari va portlar orqali olib borilgan.

Neft davri (1930-yillardan boshlab): Katta neft zaxiralarining ochilishi Saudiya Arabistoni iqtisodiyoti va tashqi savdo siyosatini o'zgartirdi. Mamlakat neftning yirik eksportchisiga aylandi, bu esa uning savdo dinamikasi va siyosatida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi.

Saudiya Arabistoni bugungi kunda nisbatan liberal tashqi savdo siyosatiga ega, import uchun bir nechta tariflar yoki boshqa to'siqlar mavjud. Mamlakat Jahon Savdo Tashkilotining (JST) a'zosi bo'lib, bir qator davlatlar va mintaqaviy bloklar, jumladan, Fors ko'rfazi hamkorlik kengashi (GCC), AQSh va Evropa Ittifoqi bilan erkin savdo shartnomalariga ega.

Saudiya Arabistoni tashqi savdo siyosatining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- Iqtisodiy o'sishni va diversifikatsiyani rag'batlantirish
- Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish
- Noneft tovarlar va xizmatlar eksportini oshirish
- Saudiya Arabistoni korxonalarini uchun tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish [manba]

Saudiya Arabistoni tashqi savdo siyosatining asosiy vositalari:

Neft eksporti: Neft tarixan Saudiya Arabistonining tashqi savdo siyosatining asosi bo'lib kelgan. Mamlakat jahon neft bozorida asosiy o'yinchi bo'lib kelgan va uning siyosatiga Neft eksport qiluvchi mamlakatlar tashkiloti (OPEK) ta'sir ko'rsatgan.

Ikki tomonlama va ko'p tomonlama savdo bitimlari: Saudiya Arabistoni xalqaro savdoni rivojlantirish uchun turli mamlakatlar va mintaqalar bilan savdo shartnomalari tuzdi. U Fors ko'rfazi hamkorlik kengashi (GCC) a'zosi bo'lib, Yaqin Sharq, Osiyo va undan tashqaridagi davlatlar bilan savdo shartnomalarini imzolagan.

Bojxona to'lovlari va tariflari: Saudiya Arabistoni bojxona to'lovlari va tariflarini import va eksportni tartibga solish vositasi sifatida ishlatgan. Bu stavkalar o'zgaruvchan iqtisodiy ustuvorliklar va xalqaro shartnomalarni aks ettirish uchun yillar davomida rivojlanib bordi.

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish: So'nggi yillarda Saudiya Arabistoni o'z iqtisodiyotini neftga qaramlikdan uzoqlashtirishga e'tibor qaratdi. Bu noneft eksportini

rag'batlantirish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) va sanoatlashtirishni rag'batlantirish siyosatini o'z ichiga oladi.

Saudialashtirish: Saudiya Arabistoni Saudiya fuqarolarining ish kuchi qiymatida, xususan, xususiy sektorda ishtirokini oshirish siyosatini amalga oshirdi. Bu saudiyaliklar o'rtasida ishsizlikni kamaytirish va mamlakatning iqtisodiy o'ziga ishonchini oshirishga qaratilgan.

Yillar davomidagi o'zgarishlar (2022 yilgacha):

Savdoni erkinlashtirish: Saudiya Arabistoni xorijiy investitsiyalar va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishni rag'batlantirish uchun tariflar va savdo to'siqlarini kamaytirish orqali o'z savdo siyosatini bosqichma-bosqich liberallashtirdi.

Vision 2030 dasturi: 2016-yilda boshlangan Vision 2030 rejasi Saudiya Arabistoni iqtisodiyotini o'zgartirish va uning neft daromadlariga bog'liqligini kamaytirishga qaratilgan. Bu ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, noneft eksportini rivojlantirish va xorijiy sarmoyalarni jalb qilish tashabbuslarini o'z ichiga oladi.

Raqamli transformatsiya: Saudiya Arabistoni savdo jarayonlarini soddalashtirish, byurokraliyani kamaytirish va transchegaraviy savdoni osonlashtirish uchun raqamli texnologiyalarni qo'lladi. Bunda bojxona rasmiylashtiruvining onlayn tizimlarini joriy etish va aqlli portlarni rivojlantirish kiradi.

Ko'rfaz hamkorlik kengashi (GCC) integratsiyasi: Saudiya Arabistoni GCC doirasidagi iqtisodiy integratsiya harakatlarida faol ishtirok etdi. Biroq, bu sa'y-harakatlar qiyinchiliklarga duch keldi va ba'zi GCC a'zolari tomonidan Qatarga qo'yilgan iqtisodiy blokda mintaqaviy savdo aloqalarini keskinlashtirdi.

Geosiyosiy omillar: Mintaqaviy va global geosiyosiy voqealar Saudiya Arabistonining savdo siyosatiga, jumladan, Yaqin Sharqdagi keskinliklar, savdo kelishmovchiliklari va xalqaro ittifoqlardagi o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatdi.

Umumiy hulosasi: Saudiya Arabistonining tashqi savdo siyosati dinamik bo'lib, yillar davomida o'zgaruvchan iqtisodiy voqeliklar, xalqaro dinamika va ichki maqsadlarga moslashish uchun rivojlandi. Mamlakat o'z iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda va neftga qaramlikni kamaytirishda davom etar ekan, savdo siyosati uning uzoq muddatli iqtisodiy strategiyasida muhim rol o'ynashi muqarrar.

JST reportiga ko'ra:

Rivojlanishning maqsadlari, strategiyalari va rejalari ko'p yillik rivojlanish rejalarida, jumladan, To'qqizinchi rivojlanish rejasi (2011-2014) va O'ninchi rivojlanish rejasida (2015-2019) belgilangan. 2015 yil oxiriga kelib, O'ninchi rivojlanish rejasining tafsilotlari e'lon qilinmadi, ammo iqtisodiy rivojlanish sohasidagi vazifalar quyidagilardan iborat:

- Vertikal, gorizontal va fazoviy iqtisodiy diversifikatsiyani kuchaytirish;
- Bilimga asoslangan iqtisodiyotga o'tishga ko'maklashish;

- Milliy iqtisodiyotning sarmoyalarni jalb qilish va o‘zlashtirish imkoniyatlarini kengaytirish;
- Mehnat va kapital unumdorligini oshirish;
- Tabiiy resurslarning qo‘shilgan qiymatini oshirish, manbalarni diversifikatsiya qilish, barqarorlikni, atrof-muhit va hayvonot dunyosini muhofaza qilishni ta’minlash;
- Kichik va o‘rta korxonalarini rivojlantirish;
- Fiskal va pul barqarorligini oshirish;
- Xususiy sektorning hissasi va unumdorligini oshirish. (JST annual report 2015)
[manba]

Muammolar va tahdidlar:

Neftga qaramlik

Global iqtisodiy noaniqlik:

Geosiyosiy keskinliklar

Diversifikatsiya muammolari

Savdo to‘siqlari.

Integratsiya Saudiya Arabistonining xalqaro integratsiya jarayonlaridagi ishtiroki mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Qirollik bir qator xalqaro tashkilotlar, jumladan Jahon savdo tashkiloti (JST), Fors ko‘rfazi hamkorlik kengashi (GCC) va G20 a’zosi. Bu ishtirok Saudiya iqtisodiyotini tashqi savdo va investitsiyalar uchun ochishga, shuningdek, iqtisodiy o‘sish va rivojlanishga yordam berdi.

Iqtisodiy foyda

Tashqi savdoning o‘sishi: Saudiya Arabistoni 2005 yilda JSTga a’zo bo‘lganidan beri tashqi savdosi sezilarli darajada oshdi. 2022 yilda Qirollikning umumiy mahsulot eksporti 323 milliard AQSH dollarini, umumiy tovar importi esa 264 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Bu Saudiya Arabistonining umumiy mahsulot eksporti 210 milliard AQSh dollarini va umumiy tovar importi esa 160 milliard AQSh dollarini tashkil etgan 2010 yilga nisbatan sezilarli o‘shishni anglatadi.

Xorijiy sarmoyaning ko‘payishi: Saudiya Arabistoni ham so‘nggi yillarda ko‘proq xorijiy sarmoyani jalb qildi. 2022-yilda Saudiya Arabistoniga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimi 18 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Bu Saudiya Arabistoniga to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar oqimi 12 milliard AQSh dollarini tashkil etgan 2010 yilga nisbatan sezilarli o‘shishni anglatadi.

Ish o‘rinlari yaratish: Tashqi savdo va sarmoyaning ko‘payishi Saudiya Arabistonida ish o‘rinlarini yaratishga yordam berdi. 2022 yilda Saudiya Arabistonida ishsizlik darajasi 5,3 foizni tashkil etdi. Bu 2010 yilga nisbatan 6,8 foizga kam.

Ijtimoiy imtiyozlar

Yaxshilangan turmush darajasi: Saudiya Arabistonining xalqaro integratsiya jarayonlaridagi ishtiroki Saudiya xalqining turmush darajasini yaxshilashga yordam berdi. Mamlakatda so‘nggi yillarda aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot sezilarli darajada oshdi. 2022 yilda Saudiya Arabistonining jon boshiga yalpi ichki mahsuloti 25 000 AQSh dollarini tashkil etdi. Bu 2010 yildagi 20 000 AQSh dollaridan ko‘p.

Tovar va xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining oshishi: Saudiya Arabistonining xalqaro integratsiya jarayonlaridagi ishtiroki saudiyalik iste‘molchilarga arzonroq narxlarda kengroq tovar va xizmatlardan foydalanish imkoniyatini berdi. Buning sababi, Qirollik so‘nggi yillarda tariflarni va boshqa savdo to‘siqlarini pasaytirdi.

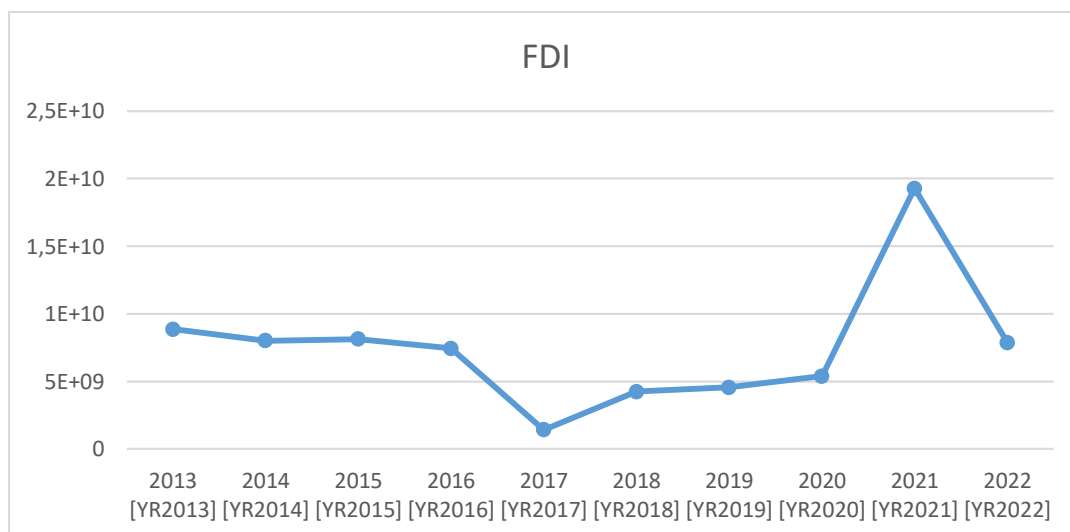
Qiyinchiliklar

Xorijiy kompaniyalarning raqobati: Saudiya kompaniyalari endi ichki bozorda xorijiy kompaniyalarning raqobatini kuchaytirmoqda. Bu Saudiya kompaniyalarining raqobatlashishi va rivojlanishini qiyinlashtirishi mumkin.

Ish joyini almashtirish: Ba‘zi Saudiya ishchilari xorijiy kompaniyalarning raqobati kuchayganligi sababli ishsiz qolishlari mumkin. Bu past malakali ishchilar uchun alohida qiyinchilik.

Madaniy muammolar: Saudiya Arabistonining xalqaro integratsiya jarayonlaridagi ishtiroki mamlakatda ba‘zi madaniy o‘zgarishlarga olib keldi. Bu ba‘zi saudiyaliklar uchun qiyin bo‘lishi mumkin, ular o‘zlarining an‘anaviy qadriyatlari yo‘q qilinayotganini his qilishlari mumkin.

Umuman olganda, Saudiya Arabistonining xalqaro integratsiya jarayonlaridagi ishtiroki mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatdi. Qirollik tashqi savdo hajmining oshishi, xorijiy sarmoyalarning ko‘payishi va yangi texnologiyalar transferidan foyda ko‘rdi. Bu iqtisodiy o‘sish va rivojlanishni rag‘batlantirishga yordam berdi va iqtisodiyotni neft narxining o‘zgarishiga nisbatan zaifroq qildi.

Bu grafikda Saudia Arabistoni qabul qilgan total to'g'ridan to'g'ri investitsiya rivojlanish tendensiyasi hisoblanadi. Ko'rinib turibdiki 2013 yildan 2017 yilgacha FDI hajmi kamayib borgan lekin undan keyin 2021 yilgacha o'sishda davom etgan. [manba]

Saudia Arabistoni tashqi savdo siyosati to'g'risida umumiy xulosa:

Saudiya Arabistonining tashqi savdo siyosatidagi o'zgarishlar qator omillar, jumladan, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, noneft eksportini ko'paytirish va neftga qaramlikni kamaytirish zarurati bilan bog'liq. Saudiya hukumati ushbu muammolarni hal qilish uchun yangi savdo shartnomalari bo'yicha muzokaralar olib borish va raqamli iqtisodiyotga sarmoya kiritish kabi bir qator qadamlar qo'ydi. Saudiya Arabistoni o'z iqtisodiyotini jahon iqtisodiyotiga yanada integratsiyalashga intilayotgani sababli, bu sa'y-harakatlar kelgusi yillarda ham davom etishi mumkin va o'zining samarali natijalarini ko'rsatish ehtimoli yuqori.

IV. Xulosalar va takliflar

Saudiya Arabistonining tashqi savdosi mamlakat iqtisodiy o'sishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Qirollikning neft eksportiga tayanishi barqaror daromadlar oqimini ta'minladi va bu daromadlar infratuzilma, ta'lim va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga sarmoya kiritish uchun sarflanmoqdi. Tashqi savdo o'z o'rnida iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va ish o'rinlari yaratishga ham yordam berdi.

Biroq, Saudiya Arabistonining tashqi savdosi bilan bog'liq ba'zi salbiy ta'sirlar ham mavjud. Mamlakat tovar va xizmatlarning sof importchisi hisoblanadi va neft boyliklari Saudiya riyali qiymatining oshishiga olib keldi, bu esa Saudiya kompaniyalarining jahon bozorida raqobatlashishini qiyinlashtirdi. Bundan tashqari, tashqi savdo atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Takliflar:

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishni davom ettirish: Saudiya hukumati iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va neft eksportiga qaramlikni kamaytirish siyosatini davom ettirishi kerak. Bu o'z navbatida turizm, ishlab chiqarish va axborot texnologiyalari kabi noneft sektorlarining o'sishini qo'llab-quvvatlash orqali mamlakatni iqtisodiyotini ko'tarishga yordam beradi.

Inson kapitaliga sarmoya kiritish: Malakali ishchi kuchini rivojlantirish va ta'lim tizimini takomillashtirish orqali noneft sektorlari o'sishini qo'llab-quvvatlash va innovatsiyalarni rag'batlantirish mumkin. Bilamizki Saudia yuqori malakali kadrlarga bo'lgan ehtiyoji yuqori

Qayta tiklanadigan energiya manbalarini rag'batlantirish: Qayta tiklanadigan energiya manbalariga investitsiyalarni kengaytirish nafaqat ichki energiya ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi, balki Saudiya Arabistonini toza energiya texnologiyasi va eksporti bo'yicha jahon yetakchisiga aylantiradi.

Barqaror rivojlanish: global tendentsiyalarga moslashish uchun yashil texnologiyalar va sanoatga e'tibor qaratgan holda barqaror amaliyotga urg'u berish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish.

Xalqaro hamkorlik: diplomatik aloqalarni mustahkamlash va yangi bozorlarga chiqish va ikki tomonlama savdo aloqalarini rivojlantirish uchun xalqaro savdo shartnomalarida faol ishtirok etish.

V. Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Reyting ma'lumotlari

World bank <https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.EASE.XQ?locations=SA>

Saudia Stats https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/03CountryProfiles/Standalone2-pagerprofiles/WEF_GCI_2017_2018_Profile_Saudi_Arabia.pdf

2. Tendensiyalar https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/g407_e.pdf

3. Eksport <https://stats.wto.org/>

https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c682%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

4. Import <https://unctadstat.unctad.org/>

<https://wits.worldbank.org/>

<https://www.stats.gov.sa/>

5, Xizmatlar <https://unctadstat.unctad.org/>

<https://data.worldbank.org/>

<https://www.stats.gov.sa/>

6 Xizmatlar importi

- WTO Trade in Goods Statistics: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm

- IMF World Economic Outlook: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>

7 FDI oqimi

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=BX.KLT.DINV.CD.WD&country=SAU#>

Asosiy ma'lumotlar WTO, World Bank va Jahon valyuta fondi saytlaridan olindi

VI. Ilovalar

Tovarlar exporti , million AQSH dollarida, **1- jadval**

Product/Sector	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Clothing	122	93	107	87	101	21	94	140	
Textiles	442	429	347	389	367	315	401	491	
Automotive products	1378	1154	1036	1554	1155	8	795	1493	
Transport equipment	4514	4655	4232	4778	5016	109	5350	6913	
Integrated circuits and electronic components	18	13	30	40	17	3	37	23	
Telecommunications equipment	356	251	293	231	204	1	412	998	
Electronic data processing and office equipment	92	130	97	55	51	0	62	109	

Office and telecom equipment	466	394	420	326	273	4	510	1130	
Machinery and transport equipment	6938	7215	6887	7426	7837	1133	7888	10239	
Pharmaceuticals	423	473	525	415	410	419	416	411	
Chemicals	38168	29788	27960	31057	40505	36441	31114	45698	
Iron and steel	909	827	821	953	1829	995	885	1632	
Manufactures	50381	41785	39648	43460	54551	41733	44113	63449	
Fuels	284721	152926	136194	170241	231585	200487	119359	202166	
Fuels and mining products	287377	155515	138766	173350	235176	203703	122660	206330	334408
Food	3719	3728	3813	3785	3656	3454	3585	4160	
Agricultural products	3826	3842	3955	4110	4115	3797	3972	4844	
Total merchandise	342433	203550	183579	221835	294373	261603	173854	276179	411184

Tovarlari importi, million AQSH dollarida, 2- jadval

Product/Sector	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Clothing	3020	3161	3454	3802	3716	3454	3378	4076	3309	4298
Textiles	1939	1843	1940	1909	1735	1684	1634	2035	1886	1740
Automotive products	22802	23369	23140	24668	17847	13085	11634	14746	13722	15104
Transport equipment	27878	29136	28883	31204	23844	19225	20866	25265	19834	22137
Integrated circuits and electronic components	179	223	159	177	149	116	143	246	197	339
Telecommunication s equipment	8062	8745	9382	9739	7324	8440	8235	8892	7528	8091
Electronic data processing and office equipment	3005	3034	3096	2804	2044	1924	2093	2591	2618	3008
Office and telecom equipment	11246	12002	12637	12721	9517	10480	10470	11729	10344	11438
Machinery and transport equipment	67244	70872	71870	74984	56586	50026	49243	55411	47240	51535
Pharmaceuticals	4479	5187	5387	5676	5249	5399	5614	5385	5712	6998
Chemicals	14956	15404	16675	16316	14823	15167	15682	16088	15920	18446
Iron and steel	11409	10005	10063	7189	5850	5038	5283	5939	5970	6862
Manufactures	11999 5	12442 4	12824 1	12781 4	10245 4	94404	94466	10493 6	93925	10494 8
Fuels	658	2191	2559	1215	1756	3029	3974	3890	4041	7385
Fuels and mining products	8095	9236	10173	7259	6148	7907	8536	7569	8211	11837
Food	21413	23698	24027	22421	22281	21487	19556	19759	20336	23026

Agricultural products	22600	24863	25183	23649	23328	22443	20550	20858	21457	24217
Total merchandise	15559 3	16815 5	17383 4	17467 6	14017 0	13451 9	13706 5	15316 3	13799 8	15284 9

Hizmatlar eksporti , yillik million AQSH dollarida **3-jadval**

Product/Sector	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Technical, trade-related, and other business services	89	89	91	16	21	20	23	99	111	206	253
Other business services	89	89	91	16	21	20	23	99	111	206	253
Telecommunications, computer, and information services	307	298	359	252	273	338	1159	1577	1370	1464	1752
Financial services	110	159	216	250	574	679	298	614	740	1435	875
Insurance and pension services	362	446	171	306	221	51	74	67	94	111	179
Construction		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Other commercial services	869	992	837	825	1088	1089	1554	2357	2315	3216	3060
Travel	7432	7651	8238	10130	11096	12056	13790	16431	4036	3817	23475
Other (All modes of transport)	683	773	757	890	1083	520	496	659	453	680	715
Freight (All modes of transport)	623	853	1104	909	959	819	828	664	960	1166	977
Passenger (All modes of transport)	968	1039	1025	1053	2342	2964	3184	3418	610	822	3042
Transport	2274	2665	2886	2853	4383	4302	4508	4741	2022	2668	4734
Commercial services	10575	11308	11962	13807	16567	17447	19852	23529	8373	9702	31269

Xizmatlar importi, yillik million AQSH dollarida **4-jadval**

Product/Sector	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Technical, trade-related, and other business services	6866	5535	7964	5452	6287	9440	10417	9982	4547	20278	15009
Other business services	6866	5535	7964	5452	6287	9440	10417	9982	4547	20278	15009
Telecommunications, computer, and information services	2027	2375	3130	2906	2749	2874	1714	1718	1373	1197	2489
Financial services	1074	817	1212	800	905	1523	2534	1871	849	3167	2223
Insurance and pension services	2300	2490	2054	2138	1575	1512	1645	1781	1594	1810	3154

Construction	2729	3619	4279	4952	5546	5605	6407	7053	6452	6612	8195
Other commercial services	14996	14836	18639	16248	17063	20953	22718	22404	14815	33065	31071
Travel	17023	17660	24118	19346	16658	17552	16651	15140	8843	12176	15914
Other (All modes of transport)	523	554	604	683	1445	1212	1103	1512	929	969	1277
Freight (All modes of transport)	16384	17707	18303	18393	13896	13075	13323	14887	13413	14882	19069
Passenger (All modes of transport)	963	988	1019	1020	1013	1513	1288	1275	536	954	2748
Transport	17869	19248	19927	20097	16353	15799	15714	17675	14879	16804	23094
Commercial services	49889	51745	62683	55690	50074	54305	55083	55219	38537	62046	70078